

Tanzimat Dönemi'nden Önce Osmanlı Hukuku'nda Evlilik Dışı İlişkilere Verilen Cezalar

Esra YAKUT*

İslâm dinine göre aile, toplumun temelini oluşturan en küçük yapı taşıdır. Sosyal ve dini nitelikler taşımaktadır. Çünkü nesebi belli olan çocukların dünyaya gelmelerinde, büyürlerken terbiye edilmelerinde, eşlerin gayri meşru ilişkilerden kendilerini koruyabilmelerinde, sağlıklı akrabalık bağlarının kurulmasında aile kavramına önemli roller verilmiştir (Aktan, 1992: 396). Bu bağlamda aile kurumuna zarar veren ya da zarar verebileceği düşünülen “evlilik dışı ilişki” adıyla değerlendirilebileceğimiz zina, fuhuş gibi eylemler İslâm Hukuku'nda yasaklanmış ve şiddetle cezalandırılmıştır.

İslâm Hukuku'nda Evlilik Dışı İlişki Kavramı

İslâm Hukuku'nda aralarında nikâh akdi bulunmayan bir erkekle kadının cinsi ilişkileri “zina” olarak adlandırılmıştır. Erkek ve kadının, evli ya da bekâr olması suçun oluşumunu etkilememiş, sadece verilecek ceza açısından farklılıklar ortaya çıkartmıştır (Bilmen, ty, III, 197-198; Aydın, 2005: 201; Cin ve Akyılmaz, 2003, 220). Ergin, mümeyyiz, özgür ve hayatlarında evli olarak cinsel ilişkide bulunmuş olan kimseler “muhsen” adıyla anılmış ve zina suçu işledikleri takdirde recm yani taşlanarak öldürülme cezası ile cezalandırılmıştır. Muhsen olmayanlar ise yani hayatlarında evlilik içinde cinsel ilişkide bulunmamış olanlar, 100 değnekle cezalandırılmıştır (Üçok, Mumcu ve Bozkurt, 2008: 96; Karaman, 1991: I, 128-129; Cin ve Akgündüz, 1990: I, 318-319; Tucker, 1998: 160-161).

* Yrd. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Hukuk Tarihi Anabilim Dalı.

Zina suçunu diğer suçlardan farklı kılan en önemli özellik, özel ispat şartlarının aranmasıdır. Zinada diğer suçlarda olduğu gibi iki şahidin tanıklığı yeterli görülmemiş, dört erkek şahidin zina fiilini gördüklerine dair yemin etmeleri şartı aranmıştır. Ya da zina suçunu işleyen kişilerin dört kere suçlarını ikrar etmeleri gerekmektedir. Bu ikrarların mahkemenin aynı oturumunda gerçekleşmesi de zorunludur. İslâm Hukuku'nda zina suçunun ispatı konusunda getirilmiş olan bu ağır şartlar, suçun çoğu zaman recm ve sopa gibi hadd cezaları¹ ile cezalandırılmalarını engellemiş, çoğunlukla bu cezaların yerine hapis, sürgün gibi tazir² cezaları verilmiştir (Bilmen, ty: III, 210-218; Cin ve Ak-yılmaz, 2003: 221).

Suçun unsurlarında görülen bir takım eksiklikler nedeniyle de pek çok zina suçu tazirle cezalandırılmıştır. Nitekim işlenen suçta hadd cezasını düşürecek herhangi bir şüphenin bulunması, zina yapılan kadının canlı olmaması (ölü ile zina), zina eyleminin erkek tarafından gerçekleştirilmemesi (lezbiyen ilişki gibi) bu eylemin kadının vajinasından yapılmaması suçun unsurlarında görülen eksiklikler arasında sıralanabilir (Amir, 1957: 145-153) ve suçun taziren cezalandırılmasını gerekli kılar.

Osmanlı Kanunnamelerinde Evlilik Dışı İlişkilere Verilen Cezalar

Bir İslâm Devleti olan Osmanlı Devleti'nde de evlilik dışı ilişkiler³ hoş karşılanmamış ve İslâm Ceza Hukuku kurallarının gerektirdiği şekilde cezalandırılmaya çalışılmıştır. Fakat İslâm Hukuku'nda, zina suçunun ispatı konusunda mevcut olan ağır şartlar nedeniyle ve suçun unsurlarında görülen eksiklikler yüzünden uygulanamayan hadd cezaları Osmanlı Hukuku içinde de son derece nadir uygulanabilmiştir. Hatta zina suçlarında, kadıların vereceği tazir cezalarını belli ölçütlere bağlayabilmek amacıyla, Osmanlı kanunnamelerinde, bu suça verilecek cezalar tespit edilmeye çalışılmıştır. Yani Osmanlı padişahları, şer'i hukukun açık bıraktığı bazı noktalarda, kendilerine tanınan örfi hukuk yaratma yetkilerinden yararlanarak, zina suçuna verilecek cezaları yazılı hale dönüştürmüşlerdir.

1 Hadd Cezaları: İslâm Hukuku'nda zina, zina iftirası, içki içme, hırsızlık, yol kesme, dinden dönme, devlete başkaldırma gibi suçlar için *Kur'an*'da belirtilmiş değişmez cezalara "Hadd" denir. Bu cezalar Allah'a karşı işlenen suçlara konulmuştur, bundan dolayı da değiştirilemez. Bkz. (Ebu Zehra, 1994: II, 61-64; Üdeh, 1976, I, 187-191).

2 Tazir Cezaları: İslâm Hukuku'nda önceden belirtilmemiş olan veya önceden belirtilmiş olup da cezaları gösterilmemiş olan suçlara verilecek cezaların yargıçlar tarafından tayin edilmesidir. Bu cezalandırma şeklinde yargıca büyük bir takdir hakkı tanınmıştır. Bununla beraber yargıcın vereceği ceza aynı cinsten hadd cezasının en aşağı sınırına varmamalıdır (Üçok, Mumcu ve Bozkurt, 2008: 99-100).

3 İslâm ve Osmanlı Ceza Hukuku'nda "evlilik dışı ilişki" kavramı içinde yer alan zina ve fuhuş arasında kesin bir ayırım yapılmamıştır. Şeyhülislâm Ebussuud Efendi bir fetvasında "Bir tâife karye karye gezip avretlerine ve kızlarına ve câriyelerine zinâ ettirmeyi âdet edinseler şer'an ne lâzım olur?" sorusu üzerine "salâhları zâhir oluncaya dek zindandan çıkarılmayıp, zinâsı sâbit avretler cem'i'an recm olunmak lâzımdır" şeklindeki cevabıyla fuhuşun zina suçunun cezası ile cezalandırılmasının gerekliliği üzerinde durmuştur. Bkz.: Düzdağ, 1972: 159.

Osmanlı kanunnamelerinde zina suçu için öngörülen cezaların başında para cezaları⁴ gelmektedir. Zina suçu işlediği şeriat huzurunda sabit olan evliler ve bekârlar için zengin, orta halli ya da yoksul oluşlarına göre belli para cezaları öngörülmüş, dul kadınlar bekârlarla aynı cezalara tabii tutulmuştur. Kanunnamelerde suçlu kimselerin evli ve bekâr olarak sınıflanması ve evli olan zina suçlularının cezalarının bekâr olanlara oranla ağır tutulması,⁵ İslâm Hukuku'nda yer alan "muhsen", "muhsen olmayan" suçlu ayırımıyla benzerlikler göstermektedir (Imber, 1983: 66-67).

Kanunnamelerde zina suçu işleyen kişilere verilecek cezalar, suçu işleyen kişinin cinsiyetine göre, belli bir ayırıma tabi tutulmamıştır. Yani zina suçu işleyen kadınlara verilen para cezası, aynı suçu işleyen erkeklere verilen ceza kadardır (Özkorkut, 2009: 129). Zina suçu işleyen kölelerin cezası ise, İslâm Hukuku hükümlerinin benzeri olarak, hürlerin cezasının yarısı kadardır.⁶

İslâm Hukuku'nun kadını kendi cinsel davranışlarından sorumlu tutarak cezalandırmasından farklı olarak, Osmanlı kanunnameleri, kadının ahlâksız davranışlarından erkeği sorumlu tutmakta ve erkekleri kadınlarını kontrol altında tutan birer koruyucu olarak görmektedir (Imber, 1983: 70). Nitekim Sultan Selim Han Kanunnamesi'nde ve Kanun-ı Osmanî'de yer alan "eğer zinâyı erli avret etse, eri cürm vere. Gani olursa ve kabul ederse yüz akçe köftehorluk vere; amma âdet köftehorluk cürmi üçyüz akçe alına-gelmiştir; vasat'ul-hâl olursa elli akçe; fakir'ül-hâl olursa kırk veya otuz akçe vere" şeklindeki hüküm, karısının sadakatsizliğini kabul eden kocanın, onun cezasını ödemesini hükme bağlamıştır (Akgündüz, 1991: III, 89; 1992: IV, 297).

Evlilik dışı ilişkinin ispatlanamadığı durumlarda, eğer koca bu şüphe nedeniyle karısını boşamışsa, Kanun-ı Osmanî'de belirtildiği üzere, kocanın boşadığı kadına, ilişkisi olduğu ileri sürülen erkekle evlenme yasağı getirilmiştir.

4 Osmanlı kanunnamelerinde düzenlenmiş bulunan para cezalarının İslâm Hukuku'na uygun olup olmadığı konusunda görüş ayrılıkları vardır. Üçok, İslâm Ceza Hukuku'nda, diyet dışında mali ceza tanınmadığı için kanunnamelerde yer alan para cezalarının İslâm Hukuku'na aykırı olduğu görüşündedir. Bkz.: Üçok, 1947: 60-61. Akgündüz ise Osmanlı kanunnamelerinde yer alan hükümlerin, deliller ve suçun unsurlarındaki eksiklikler nedeniyle, hadd ve kısas cezalarının verilemediği durumlarda uygulanacak tazir cezalarını düzenlediği düşüncesindedir. Bkz.: Akgündüz, 1992: IV, 296 (dipnot: 3). Ayrıca İslâm hukukunda tazir cezaları içinde yer alan para cezaları ile ilgili ayrıntılı bir çalışma için bkz.: Esen, 2006: 133-170.

5 Fatih Kanunnamesi'nin 1. maddesi, "Eğer bir kişi zinâ kılrsa, şeriat huzurunda sâbit olsa, ol zinâ kılan evlü olsa ve dahi bay olursa ki, bin akçeye dahi ziyâdeye gücü yeterse, cürm üçyüz akçe alına. Evsat'ül-hâl olursa kim altıyüz akçeye mâlik ola, cürm ikiyüz akçe alına. Andan aşığa gücü yeterse cürm yüz akçe alına. Andan daha aşığa hallü olursa, elli akçe; andan dahi aşığa ki, gâyet fakîr'ül-hâl olursa, kırk akçe cürm alına."; 2. maddesi, "Eğer zinâ kılan ergen olursa, bin akçeye dahi ziyâdeye gücü yeterse, cürm yüz akçe alına. Eğer orta hallü olursa, altıyüz akçeye gücü yeterse, elli akçe cürm alına. Andan aşığa dörtüze gücü yeterse, kırk akçe; gâyet fakîr olsa otuz akçe cürm alına" şeklindedir (Akgündüz, 1990: I, 347-348). Diğer kanunnamelerde de benzer hükümlere rastlanmaktadır.

6 Kanun-ı Padişahi'nin 8. maddesi, "eğer kul ve karavaş zinâ kılrsa, hür ve hürre cürminin nisfin vere; âdet mucibince bayağlayın, baylıkta ve yoksullukta" şeklindedir (Bkz.: Akgündüz, 1990: I, 348; II, 40; 1992: IV, 367).

Eğer kadın bu yasağı önemsemeyerek evlenirse kadının tarafları zorla ayırma hakkı vardır. Ayrıca nikâhı kıyan kişinin tazir cezası ile cezalandırılması ve kadınla birlikte olduğu söylenen erkeğin durumu tanıklarla ispatlanırsa tazir cezasının uygulanması hükme bağlanmıştır.⁷

Osmanlı kanunnamelerinde fuhuş yapmaya aracılık eden kadınlara da tazir cezaları öngörülmüştür. Nitekim Fatih Sultan Mehmet'in Umumi Osmanlı Kanunnamesi'nde yer alan "eğer avret pezevenklik eylese, kadı tazir ura, ne kadar mâ-yerâh. Ağaç başına itibar edeler" hükmü bu tür cezaların en önemli göstergesidir (Akgündüz, 1990: I, 348). Bununla beraber bazı kanunnamelerde, fuhuş olayına aracılık eden kişilerin cinsiyetlerine değinilmeksizin, verilecek cezalar üzerinde durulmuştur. Bu cezalardan en önemlileri arasında alının dağlanması,⁸ teşhir,⁹ para cezaları ve bu işi sürekli yapan kişiler için, yüzlerine kara sürülerek, burun ve kulakların kesilmesi¹⁰ ya da sürgün¹¹ cezaları gelmektedir.

Örfi hukuk, zina yaparken yakalanan kadın ve erkeğin, kadının kocası veya bir akrabası tarafından öldürülmesi olayında, işlenen suç cezasız bırakmıştır. Nitekim Kanun-i Osmani'de yer alan "Ve bir kimesne kendi avretin bir kimesne ile zinâ ederken bir yerde bulsa, ikisin bile katl etse, hemân evi içine cemâ't götürüp işhâd etse, ol maktûllerin vârislerinin da'vâları istimâ olunmaya" (Akgündüz, 1992: IV, 297) hükmü bu anlayışı açıkça ortaya koymaktadır. Bozok Sancağı Kanunnamesi'nde yer alan "Ve eğer bir kimesne mahremi ni nâ mahrem ile mülâ'abe ve mübâşeret ederken görse onları öldürse şer'an kanlı olur örfe suçlu olmaya" (Akgündüz, 1993: VI, 227) hükmü ise namus cinayetlerinin şer'i hukuk tarafından cezalandırılırken örfi hukuk tarafından cezasız bırakıldığıının en açık örneğini vermektedir (Özkorkut, 2009: 136).

Osmanlı Mahkeme Kayıtlarında Evlilik Dışı İlişkilere Verilen Cezalar

Gerek şer'i hukuk, gerekse örfi hukukun uygulamadaki yerini yani Osmanlı Hukuk sisteminin işleyişini takip edebileceğimiz en önemli kaynaklar, şeriyye

7 "Eğer avretin bireğü ile adı çekilse, anı eri boşasa, ol adı çekilen avret ol ere nikâh etmeyeler; eğer akd-i nikâh olmuş ise, fi'l-hâl kâdî tefrik ede cebren ve kahren. Ve nikâh eden dânişmendi dahi tazir-i belîğ edüp muhkem hakkından geleler.", "Eğer bir avretin bir er ile adı çekilse, ikisini bir halvet yerde görüb şahâdet eyleseler, kâdî tazir ede; zinâ kınlığın kemâ-kân alalar" (Bkz. Akgündüz, 1992: IV, 297).

8 Kanuni Kanunnamesi (II) ve Niğbolu Vilâyeti Kanunnamesi'nin ilgili hükümleri için bkz.: Akgündüz, 1991: III, 427; 1992: IV, 369.

9 Kanun-ı Osmani ve Bosna Sancağı Kanunnamesi'nin ilgili hükümleri için bkz.: Akgündüz, 1992: IV, 300, 468.

10 Alâ-üd-devle Bey Kanunu'nun ilgili hükümleri için bkz.: Akgündüz, 1994: VIII, 157.

11 Kanun-ı Osmani'de yer alan, "Ve dahi bir kimesneyi mahallesi ve karyesi cemâ'ati hırsızdur deyü veya kahbedir deyü şikâyet edüp bize gerekmez deyü mahallesinden ve karyesinden sürdürülüp gidereler. Ve eğer vardığı yerde kabul etmeyeler, şehirden sürülür. Amma birkaç gün tevakkuf edeler, tâ ki, ol yaramazlığına tevbe eyleye; salâh üzere olursa, dahl etmeyeler ve illâ olmaz ise, ol mekândan sürüb red edeler, şehirden çıkaralar." hükmü fahişelik yapan kadınların sürgün edildikleri yerlerde istenmedikleri takdirde o bölgeden de çıkartılabilecekleri yönünde cezalar içermektedir. Bkz.: Akgündüz, 1992: IV, 318.

mahkemeleri kayıtlarıdır. Bu nedenle, Osmanlı toplumunda evlilik dışı ilişkilere verilen cezaların uygulamadaki yerini bu kayıtlardan gözlemleyebilme şansımız vardır.

İslâm Hukuku'nda zina suçunun ispatındaki güçlükler ve suçun unsurlarında mevcut olan eksiklikler nedeniyle, hadd cezalarının uygulanamaması durumu Osmanlı Ceza Hukuku açısından da aynen geçerliliğini korumuştur. Osmanlı tarihinde sadece bir kayıтта recm cezasının uygulandığına dair bir örneğe rastlamaktayız. 1680 yılında, İstanbul'da Aksaray'da kocası seferde olan bir kadının, ipekçilikle geçinen bir zimmî gençle zina halinde yakalandığı iddia edilmiş ve mahkeme kadının recm edilmesine, zimmî gencin de idamına karar vermiştir (Selanikli Mustafa Efendi, 1999: II, 597-715; Ortaylı, 2000: 78; Demir, 1998: 8-9). Yine XVII. yüzyılda Balıkesir'de zina suçu sabit olan bir kadın ve erkeğe recm cezası verilmiş, fakat bu cezanın uygulanıp uygulanmadığı yönünde bir kayda rastlanmamıştır (Mutaf, 2002: 61).

Osmanlı Devleti'nde evlilik dışı ilişkilerde recm uygulamalarına sıkça rastlanmamakla birlikte, bu tür suçlara ölüm cezasının verilebildiğini görmekteyiz. Bu durum, İslâm Hukuku'nda, devlet yöneticilerine taziren tanınan bir yetki olan "siyaseten katl" şeklindeki ölümle cezalandırmanın bir uygulamasından ibarettir (Mumcu, 1985: 136). Fuhuş yaptığı düşünülen kişiler genellikle asılarak ya da suda boğularak ölümle cezalandırılmıştır. 1597 yılında bir Yahudi ile fuhuş yaparken yakalanan bir fahişe Sultan Ahmet Meydanı'nda asılarak öldürülmüştür (Demir, 1998: 9). 1753 yılında Gaziantep'te yaşayan bir menzil sürücüsü, nikâhında bulunan üç kadına fuhuş yaptırdığı gerekçesi ile şeyhülislâmdan alınan fetvayla ölüme mahkûm edilmiştir (Güzelbey ve Yetkin, 1970: 81-141/62).

Osmanlı Ceza Hukuku'nda, evlilik dışı ilişkilerde, ölüm cezalarına yer verilmekle beraber, en yaygın cezalandırma şekli sürgündür. Sürgün edilecek yerin uzaklığı, delillere ve suçun tekerrürüne göre değişiklik göstermiştir. Mahalleden ihraç (yani mahalleler arası sürgün), merkeze yakın yerlere ya da uzak bölgelere sürgün cezaları bu cezanın çeşitlerindedir. Nitekim şeriyye sicillerinde bu tür kayıtlara sıkça rastlanmaktadır. 16 Haziran 1823 tarihli İstanbul Davudpaşa Mahkemesi Şeriyye Sicilleri'ne ait bir kayıтта, Ali oğlu Mustafa Ağa, eşi Ahmet kızı Hatice ve kızları Ümmü Seleme ile birlikte yaşadıkları eve, kimliği belirsiz erkek ve kadınları aldıkları gerekçesi ile mahalle halkı tarafından mahkemeye şikâyet edilmiş ve yaşadıkları mahalleden başka bir mahalleye taşınmak zorunda bırakılmışlardır (77 numaralı İstanbul Davudpaşa Mahkemesi Şeriyye Sicili, 165).

İstanbul'a yakın Bursa, İzmit, Mudanya Tekfurdağı gibi yerleşim yerleri de bu tür suçları işleyen kişiler için birer sürgün yeri olmuştur. Sürgün yerlerinin öncelikle merkeze yakın yerler arasından seçilmesi kontrolün daha rahat ve kuvvetli yapılabileceği bölgelere öncelik verilmesi arzusundan kaynaklanmaktadır. Örneğin, 1761 tarihli Bursa Şeriyye Sicilleri'ne ait bir kayıтта, fu-

huş nedeniyle defalarca ceza alıp, hapsedilen üç kadının çavuşlar gözetiminde Bursa'ya sürgün edilip, orada yerleşmeye mecbur edildikleri belirtilmiştir (B 176/393 numaralı Bursa Şeriyeye Sicili, 158). Yine 13 Ağustos 1819 tarihli bir başka belgede on beş fahişenin Mudanya'ya sürgün edilerek, bu bölgede iskân edilmelerinden söz edilmiştir (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet/Zabtiye: 4124).

Verilen cezalara ve uyarılara rağmen fuhuşla uğraşmaya devam eden kişiler, kendileri gibi olan kimselere ibret olmaları ve edeplendirilmeleri için Kıbrıs, Limni, Sakız gibi geri dönüşleri zor olan, uzak adalara, sürgüne gönderilmişlerdir. 21 Mart 1768 tarihli bir belgede, İstanbul'da yaşayan Ayşe isimli bir kadının, yıllardır fuhuş işleriyle uğraşıp kızını da bu işlere alıştırdığından, defalarca sürgün edildiğinden söz edilmektedir. Aynı kadın, 1768 yılında, fuhuş suçundan bir kez daha yakalanınca, bu kez uzak olması nedeniyle Limni adasına sürgün edilmiştir (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet/Zabtiye: 4351).

Evlilik dışı ilişkiler ve fuhuş nedeniyle sürgünle cezalandırılan kişiler, sürgün edildikleri bölgelere, divan çavuşları gözetiminde, götürülerek yerleştirilmişlerdir. Böylece yolda kaçarak geri dönmeleri ve istenmeyen bir yere gidip yerleşmeleri engellenmeye çalışılmıştır.

Kanunnamelerde zina suçuna verilen para cezalarının uygulamalardaki örnekleri de Osmanlı belgelerinde dikkat çekmektedir. 1546 yılında Maraş'ta yaşayan bir kadının itirafı üzerine zina yaptığı sabit olmuş ve para cezası kocası Osman'dan tahsil edilmiştir (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Ali Emiri Tasnifi, Kanuni Sultan Süleyman: 157'den naklen Demir, 1998: 11-12).

Fuhuş ve evlilik dışı ilişki içinde bulunan kişilere verilen diğer cezalar kürek ve kalebentlik cezalarıdır. Kürek cezası, çoğunlukla taciz, tecavüz gibi suçları işleyen yani kadına zorla cinsel istismarda bulunan ya da pezevenklik yapıp, avrat ayartan erkeklere verilen bir cezadır (İpşirli, 1982: 219, 226-227, 235, 239). Bu kişiler, öncelikle tersane zindanlarına atılıp, ardından kürekçi olarak gemilere gönderilmiştir (Demir, 1998: 9-11; İpşirli, 1982: 203 vd.; Daşcıoğlu, 2007; 111-112). Bununla beraber eşkiyalık, adam öldürme, hırsızlık, yol kesme, sahtekârlık gibi suçlara verilen kürek cezalarının yanında taciz ve tecavüz nedeniyle kürek cezasıyla cezalandırılanların sayıca daha az olduğu dikkat çekmektedir. Neşe Erim tarafından yayımlanan, 1720-1728 yılları arasında kapsayan kürek defterinde yer alan 156 tane hükmün sadece 6 tanesi taciz ve tecavüz nedeniyle kürek cezasını içermektedir. Cezaların süresi ise suçun ağırlığıyla bağlantılı olarak 8 ay 32 gün ile 3 ay arasında değişmektedir. Tecavüz ettiği kızın "bikrini" bozan bir kişi 8 ay 32 gün kürek cezası ile cezalandırılırken, küçük oğlan çocuğuna musallat olup, taciz eden bir başka kişi 7 ay kürekle cezalandırılmıştır. Aynı defterde küçük bir kız çocuğuna tecavüzün cezası ise 3 ay kürektir. Fakat bu olayda suçu işleyen kişinin "Meldan" isimli bir zimmî olduğu dikkat çekmektedir. Bu kişi, aynı suçu işleyen bir Müslümanın alacağı cezanın yarısı ile cezalandırılmış olmalıdır. Cariye kapatıp, fuhuş yap-

manın cezası ise 4 ay kürektir. Yani fuhuş, taciz ve tecavüze oranla daha hafif bir suç olarak kabul edilmiş ve daha kısa süreli kürek cezası ile cezalandırılmıştır (Erim, 2005: 184-188). Şeriyye sicillerinde yer alan taciz ve tecavüzle ilgili davaların bir kısmında ise, verilen cezaların şekli tam olarak açıklanamaksızın, suçlunun taziren cezalandırılmasının uygun görüldüğüne dair ibare yer almaktadır.¹²

Fuhuş yapan kişilere zaman zaman kalebentlik cezası da verilmiştir. Bu işle uğraşan kişiler, fahişeliklerinin yanında yalancılık, iftira gibi suçları da işlerlerse, ıslah olmayacaklarına inanılarak, sürgün edildikleri bölgelerde belli bir kalede yaşamaya mahkûm edilmişlerdir. 1748 tarihli bir belgede, Fatma, Emine, Hanife ve Rukiye isimli dört kadın, fuhuş yapmalarının yanında başka kimseler hakkında yalan iddialarda da bulunarak kötülüklerine devam ettiklerinden, ilk olarak hapisle cezalandırılmalarına karşın, daha sonra Sakız Adası'na sürgün edilip, orada kale içinde hapsedilmişlerdir (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet/ Zabtiye: 4021).

Fuhuş yapan kişilerin, mahkemeye şikâyet edildiklerinde, bu işi uzun süreden beri yapmadıkları ispatlanırsa, kendilerine ceza verilmeksizin, mahkemece tespit edilen bir kişinin kefaletinde, serbest bırakıldıkları görülmüştür. Bir kez daha fahişelikle uğraşmaları durumunda ise olayın kefillerinden sorularak karara bağlanacağı hükmü verilmiştir (135 Numaralı Adana Şeriyye Sicili, 195).

Osmanlı aile kurumunda ahlâki değerlere verilen önem, fuhuş ve evlilik dışı ilişkiler söz konusu olduğunda daha da ön plana çıkmaktadır. Örneğin 2 Mart 1612 tarihli bir belgede, Zülkadiroğlu İlyas mahkemeye başvurarak, kardeşi Zülkadir kızı Fatıma'yı fahişe olduğu gerekçesi ile red etmiş ve kardeşine hiçbir konuda kefil olmayacağını beyan etmiştir (13 Numaralı Ankara Şeriyye Sicili, 558).

Fuhuş ve evlilik dışı ilişkiler, Osmanlı Devleti'nin her döneminde, İslâm Hukuku kurallarınca cezalandırılması gereken bir suç unsuru oluşturmuştur. Fakat şiddetle yasaklandığı ve takibinin emredildiği dönem, III. Selim dönemidir. Savaşlarda devam eden başarısızlıklar, ekonomik bunalımla birlikte toplumsal yaşamda çöküntüyü de beraberinde getirmiş ve XVIII. yüzyılın sonlarına doğru özellikle İstanbul'da fuhuş olaylarında göze çarpan bir artış yaşanmıştır. Toplumsal çöküntü konusunda padişahı uyaran en önemli olay, 1790 yılında Tırhala Şeyhi Mustafa Efendi'nin gördüğü bir rüyadır. Şeyh rüyasında Hz. Muhammed'in halkın doğru yola çağırılması için şeyhülislâma önerilerde bulunduğunu görmüş ve rüyayı şeyhülislâma anlatmıştır. Şeyhülislâmın durumu padişaha aktarmasından sonra zaten içki ve fuhuşun yaygınlaştığı konusunda bilgi sahibi olan III. Selim, İstanbul ve çevresinde yasaklamalar getirerek sıkı önlemler almıştır (Ahmed Cavid, 1998: 194). Bu dönemde zina

12 Üsküdar'da Valide Atig Mahallesi'nde oturan Rukiyye adlı kadın, el-Hac Muhammed'in bıçakla kapısına gelerek kendisine küfr edip, tecavüz ettiğini ileri sürmüş, el-Hac Muhammed kadının kapısına gittiğini kabul etmekle beraber, diğer söylenenleri reddetmiş; fakat durum şahitlerle ispatlandığından el-Hac Muhammed'in taziren cezalandırılmasına karar verilmiştir. Bkz.: 415 Numaralı İstanbul Üsküdar Mahkemesi Şeriyye Sicili, 112.

ve fuhuş nedeni ile sürgün cezaları devam etmiş; fakat suça karşı caydırıcılığı arttırmak amacı ile ölüm cezalarına sıkça başvurulmuştur. Hatta birkaç fahişenin boğdurulup İstanbul'un önemli yerlerine astırılarak, "ibret-i alem" olmasının sağlanması düşünülmüştür (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Hatt-ı Hümayun Tasnifi: 11055). Bu amaçla şeyhülislâmın konuyla ilgili görüşü alınıp, zina yapan kişilerin İslâm Hukuku'ndaki cezaları sorulmuştur. Alınan fetvayı takiben 1795 yılında dönemin tanınmış fahişelerinden beş tanesi boğdurularak öldürülmüştür. Bununla da yetinilmeyerek içlerinden üç tanesi İstanbul'un merkezine, diğeri Kasımpaşa'ya, bir diğeri ise Üsküdar'a astırılmıştır. Yine aynı yıl, Çukur Medrese'de çoğunluğu İstanbul dışından gelen bir grup erkek ile yakalanan bir kadın, ölümle cezalandırılmış, erkeklere ise sürgün ve kalebentlik cezaları verilmiştir (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Hatt-ı Hümayun Tasnifi:10077). Bu olaylar üzerine ölümle cezalandırılmaktan korkan bazı fahişeler tövbe ettirilerek, hapsedildikleri yerlerden serbest bırakılmış (Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Hatt-ı Hümayun Tasnifi: 10845), bir kısmı ise yine İstanbul dışına sürgünle cezalandırılmıştır.

Bütün bu cezalandırma yöntemlerine karşın Osmanlı Devleti'nde evlilik dışı ilişkiler ve fuhuş toplumsal yaşamda varlığını devam ettirmiştir. Yaşanan ekonomik çöküntüler, taşradan İstanbul'a gelerek askeri ocaklara katılan kişilerin ailelerinden uzak bir yaşam sürmeleri, cezaların çok fazla caydırıcı olmaması gibi nedenlerle başta İstanbul olmak üzere bu suçlar, büyük merkezlerde artış göstermiştir.

Sonuç

Genel olarak "zina" kavramı içinde değerlendirebileceğimiz evlilik dışı ilişkiler, İslâm Ceza Hukuku'nda, recm (taşlanarak öldürülme) ve yüz değnek sopa cezası ile cezalandırılmıştır. Bununla beraber suçun ispat şartlarındaki güçlükler ve suçu oluşturan unsurlardaki eksiklikler nedeni ile bu ağır cezaların yerine hapis, sürgün gibi nispeten daha hafif tazir cezaları uygulanmıştır.

İslâm Ceza Hukuku'nun hâkim olduğu Osmanlı Devleti'nde de evlilik dışı ilişkiler hoş görülmemiş, suçun tam olarak ispatlanamadığı durumlarda Osmanlı kanunnamelerinde yazılı hale dönüştürülmüş bulunan taziren cezalandırma yöntemlerine başvurulmuştur. Cezaların ağırlığı; işlenen suçun niteliğine, tekerrürüne, topluma ve çevreye verdiği zarara göre yaşanan dönemin sosyal, siyasal ve ekonomik koşulları da dikkate alınarak belirlenmiştir. İslâm Hukuku'nda yer alan sopa cezaları yerine örfi hukukta yerini bulan para cezaları uygulanmış, mahalleden ihraç, uzak ya da yakın başka bir bölgeye sürgün cezaları verilmiş, kürek ve kalebentlik gibi infazı özellik gösteren hapis cezalarına başvurulmuş, suç işleyen kişilerin teşhir edilmeleri sağlanmış ve gerekli görüldüğü durumlarda toplumdaki ahlâki çöküşü engelleyebilmek için siyaseten katl yoluyla ölüm cezaları uygulanmıştır.

BOA, DH. EUM.THR. Dosya No: 47, Gömlek No: 36, Tarih: 21/Ş/1328.

BEYOĞLU MUTASARRIFLIĞI

Tahrirat Kalemî

Adet: 857

Beyoğlu Müdde-i Umûmîliği Cânib-i Vâlâsı'na

Se'âdetlü Efendim,

Leffenirsâl-i Savb-i Vâlâları kılınan İki Kıt'a 'Arz-ı hâl ile Müzekkere mütâleasından müstebân buyurulacağı üzere Beyoğlu'nun bazı sokaklarında türeyip muğâyir-i âr ve edep hâl ve hareketleri ahâlî-i mütecâvirenin huzur ve rahatlarını selb iden umumhâncilere zabıtaca tembihat icrasından geri durulmamakta ise de bu suretle tesir-i matlûb hâsıl olamamakta ve başka bir mu'amele de yapılamamakta olmasına ve halkın temin-i rahat ve emniyeti hükümet'in cümle-i vezâ'ifinden bulunmasına binaen zikr olunan umumhânciler hakkında cihet-i adliyece mûcib-i terhîb olacak bir muamele icra ettirilmesini himem-i aliyeleri'nden temenni eylerim. Ol bâbda İrâde efendimdir.

Fî 19 Recep Sene 328 ve Fî 13 Temmuz Sene 326

Beyoğlu Mutasarrıfı
[İmzası: Muhyiddîn]

Sâdırâ-Sene 326/4048

Umûmhâncilik en menfur bir meslek-i ahlâkî ve bununla rezâlet-i yek-diğerinin lâzım-ı gayr-i mufârikı olmakla beraber müsted'iyât-ı merbûtanın Fezleke-i muhteviyyâtı bu gibi menâbi'-i fuşş ve rezâ'ilinmahallât arasından def'u ref'i taleplerinden ibaret olmasına ve bunun Hükümet-i İdâre'ye ait vezâ'ifinden olduğu der-kâr olup Kânûn-ı Cezâ'yamugâyir bir cürüm mevcut olmadıkça Hükümet-i Adliyye'ce bu bâbda bir muamele icrası mesâg-ı

Kânûniyye'den maktûn bulunmasına ve evrâk-ı mevcûdeye nazaran tenbîhât hilâfında harekât anlaşılamamakla beraber bu nâm ile mu'akkabât icra edilse dahi bir iki Beşlik Cezâ-yı Nakdî hükmünden 'ibaret kalacak neticenin tezyîd-i cüretten başka bir tesiri olamayacağı Zât-ı Mutasarrıfleri'nce de müsellemtâdan olmak lâzım geleceğine binaen şu hâl-i esef-iştimalin idareten men'iesbâbının istikmâli ve Kânûn-ı Cezâmızcakâbil-i tecrîm bir hareketleri tahkîkât-ı amîka-i zâbıtâ ile tahakkuk eylediği takdirde icâbât-ı mümkin-i Kânûniyyesi tatbik edilmek üzere evrâk-ı tahkîkiyenin irsali lâzım gelecek mütâle'asıylai'âdeten takdim kılınır, efendim.

Fî 15 Temmuz Sene 326

Mühür: Beyoğlu Bidayet Mahkemesi Meclis-i Umumiliği

Aynen Vilâyet-i Vekâlet-i aliyyelerine takdim, Fî 17 Temmuz Sene 326

Beyoğlu Mutasarrıfı

[İmzası: Muhyiddîn]

İş bu Tahriratın merbûtâtıyla birlikte Emniyet-i Umumiye Müdüriyet-i aliyyesine irsali karâr-gîr oldu.

Fî 26 Temmuz Sene 326

Mühür: İstanbul Vilâyeti Meclis-i İdaresi

Tahrirat Kalemi

Adet: 358

Emniyet-i ‘Umumiye Müdüriyeti’ne

Efendim,

Havâle ve tevdî’ buyurulan Dâhiliye Nezaret-i Celîlesi’nin 26 Nisan Sene 326 Tarih ve Yüz yirmi iki numarolu tezkiresinde Beyoğlu’nda müteferrik bir hâlde mahallât arasında ihdas edilen umumhaneler halkın huzur ve rahatını ihlâl ederek her taraftan şikâyet-i mahzayı davet etmekte olduğundan ve bunlar için ayrıca bir mahall tahsisi mukaddemâ İstanbul Vilâyeti Meclis-i İdaresi’nce bit-tensîbkeyfiyyet Beyoğlu Mutasarrıflığı’na da tebliğ edildiği hâlde bir netice istihsâl edilemediğinden bahisle bir karâr-ı acil ittihaz edilmek üzere bu bâbdaki mütâle’anın bildirilmesi iş’âr buyurulmuş ve böyle umumhaneler yalnız Beyoğlu cihetine münhasır olmayıp ve Üsküdar’da müteferrik mahaller de âdetâ umumhaneler hâline getirilmiş pek çok fuhuşhâneler olduğundan bunların kaldırılmaları için hükümetçe kâbil-i tatbik u icra bir çare düşünülerek ona göre iktizâsına bakılmak üzere keyfiyyetin tebliği 14 ve 29 Ağustos Sene 325 ve 27 Teşrin-i Evvel Sene 325 tarihlerinde üç kıt’a rapor-ı âcizânemle Cânib-i Vilâyet’e yazılmış olduğu hâlde henüz bu bâbda bir şet düşünülmemiş ve Beyoğlu ile İstanbul ve Üsküdar cihetlerindeki umumhanelerin vilâyetin iş’ârıvechlekaldırılıvermesi hariç ez-imbân bulunmuş olduğundan bunların mazarratlarının tahkiki veya men’-i sirayeti için hükümetçe esaslı bir tarik ittihâz olunarak tatbik edilmek üzere dairemize iş’ârılâzimmeden bulunmuştur. Mamafih bu umumhanelerin mahallât arasından kaldırılması Şehremaneti’nce münasip bir mahalde büyük bir daire inşa ve tahsisine ve birtakım dâru’s-sinâ’alar ihdasına mütevakkıf olduğundan evvel-i emrde bu cihetler düşünülerek ona göre bir çare te’emmül olunduktan sonra dâire-i âcizî her zaman bu bâbda vazifeye âmâde bulunduğunu arz eylerim, efendim.

Fî 1 Mayıs Sene 326

Polis Müdürü

[İmzası]

Tahrîrât’a, Fî 2 Mayıs Sene 326

10845, Fî 2 Mayıs Sene 326

KAYNAKLAR

A) Arşiv Belgeleri ve Şeriyeye Sicilleri

Cevdet Tasnifi/Zabtiye: 4021, 4124, 4351.

Hatt-ı Hümayun Tasnifi: 10077, 10845, 11055.

135 Numaralı Adana Şeriyeye Sicili.

13 Numaralı Ankara Şeriyeye Sicili.

B 176/393 Numaralı Bursa Şeriyeye Sicili.

77 Numaralı İstanbul Davudpaşa Mahkemesi Şeriyeye Sicili

415 Numaralı İstanbul Üsküdar Mahkemesi Şeriyeye Sicili.

B) Kitap ve Makaleler

Ahmet Cavid; *Hadika-i Vekayi*, haz. Adnan Baycar, Ankara, 1998.

Akgündüz, Ahmet; *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, C.I ve II (İstanbul 1990); C. III (İstanbul, 1991); C.IV (İstanbul, 1992); C.VII ve VIII (İstanbul, 1994).

Aktan, Hamza; “İslâm Aile Hukuku”, *Sosyo-Kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi*, C. II, Ankara, 1992, s. 396-433.

Amir, Abdülaziz; *El-Ta'zir fi's-Şeriatı'l-İslâmiyye*, Kahire, 1957.

Aydın, Mehmet Akif; *Türk Hukuk Tarihi*, İstanbul, 2005.

Bilmen, Ömer Nasuhi; *Hukukî İslâmiyye ve İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, C. III, İstanbul, ty.

Cin, Halil ve Akgündüz, Ahmet; *Türk-İslâm Hukuk Tarihi*, C. I, İstanbul, 1990.

Cin, Halil ve Akyılmaz, Gül; *Türk Hukuk Tarihi*, Konya, 2003.

Daşcıoğlu, Kemal; *İşkân, Suç ve Ceza. Osmanlıda Sürgün*, İstanbul, 2007.

Demir, Aydoğan; “Zina Üzerine Düşünceler”, *Tarih ve Toplum*, S. 169, İstanbul, 1998, s. 4-14.

Düzdağ, Ertuğrul M.; *Şeyhülislâm Ebussuûd Efendi Fetvaları Işığında 16. Asır Türk Hayatı*, İstanbul, 1972.

Ebu Zehra, Muhammed; *İslâm Hukukunda Suç ve Ceza*, C. II, çev. İbrahim Tüfekçi, İstanbul, 1994.

Erim, Neşe; “18. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda Kürek Cezası”, *IX th International Congress of Economic and Social History of Turkey*, Dubrovnik, 20-23 August, 2002, s. 179-189.

Esen, Hüseyin; *İslâm Hukukunda Malî Cezalar*, İstanbul, 2006.

Gaziantep Şer’i Mahkeme Sicillerinden Örnekler, haz. Cemil Cahit Güzelbey, Hulûsi Yetkin, C. 81-141, Gaziantep, 1970.

Imber, Colin; “Zina in Otoman Law”, *Collection Turcica III, Contributions a l’histoire economique et sociale de l’Empire Ottoman*, Paris, 1983, s. 59-92.

İpşirli, Mehmet; “XVI. Asrın İkinci Yarısında Kürek Cezası İle İlgili Hükümler”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. 12, 1982, s. 203-248.

Karaman, Hayreddin; *Mukayeseli İslâm Hukuku*, C. I, İstanbul, 1991.

Köse, Osman; “XVIII. Yüzyıl Sonları Rus ve Avusturya Savaşları Esnasında Osmanlı Devletinde Bir Uygulama: İstanbul’da İçki ve Fuhuş Yasağı”, *Turkish Studies*, Volume 2, Issue 1, 2007, s. 104-123.

Mumcu, Ahmet; *Osmanlı Devleti’nde Siyaseten Katl*, Ankara, 1985.

Mutaf, Abdülmecit; *XVII. Yüzyılda Balıkesir’de Kadınlar*, Basılmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2002.

Ortaylı, İlber; *Osmanlı Toplumunda Aile*, İstanbul, 2001.

Özkorkut, Nevin Ünal; *Türk Hukuk Tarihinde Zina Suçu*, Ankara, 2009.

Selaniki Mustafa Efendi; *Tarihi Selaniki*, Haz. M. İpşirli, C. II, Ankara, 1999.

Tucker, Judith E.; *In the House of the Law*, California, 1998.

Ûdeh, Abdülkâdir; *İslâm Ceza Hukuku ve Beşeri Hukuk*; C. I, çev. Akif Nuri, İstanbul, 1976.

Ûçok, Coşkun; “Osmanlı Kanunnamelerinde İslâm Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C. IV, 1947, s. 48-73.

Ûçok, Coşkun; Mumcu, Ahmet; Bozkurt, Gülnihal; *Türk Hukuk Tarihi*, Ankara, 2008.

Özet: Evlilik dışı ilişkinin İslâm Hukuku'ndaki cezası, recm veya yüz değnek sopa cezası şeklinde uygulanan hadd cezalarıdır. Fakat suçun ispat şartlarındaki güçlükler veya suçun unsurlarındaki eksiklikler nedeni ile genellikle bu cezalar hapis ve sürgün şeklindeki tazir cezalarına dönüştürülmüştür. Osmanlı Devleti'nde bu cezalara, örfi hukuktan gelen para cezaları da eklenmiştir. Ayrıca sürgün, hapis, kalebentlik, kürek ve ölüm cezaları da uygulanmıştır.

Anahtar sözcükler: Osmanlı Ceza Hukuku, zina, fuhuş, tazir cezaları.

PUNISHMENTS FOR EXTRA-MARITAL AFFAIRS IN OTTOMAN JURISPRUDENCE BEFORE THE TANZIMAT PERIOD

Abstract: Punishments for extra-marital affairs in Islamic law consisted of hadd (punitive) sentences such as rajm (stoning) or caning with one hundred strokes of the cane. But because of the difficulty of proving the crime or the lack of criminal elements, these sentences were generally turned into tazir (censure/chastisement) punishments such as prison or exile. In the Ottoman Empire, pecuniary fines, originating from civil law, were also added to these sentences. Moreover, exile, prison, confinement in a fortress, hard labor or death sentences were also given.

Key words: Ottoman Penal Code, adultery, prostitution, tazir sentences.